חזקו ויאמץ לבבכם

גליון ח' תשרי תשפ"ב

שיחתו של מורנו הגאון הגדול הרב צמח מאזוז שליט"א

איך מתחזקים ביראת שמים?

השיחה נמסרה בתאריך ד' חשון התשע"ז

לחזור על ספרי המוסר

בשמחת תורה מסיימים לקרוא את התורה, ומתחיל לקרוא שוב את התורה מבראשית. שוב אנחנו חוזרים לקרוא את הסיפורים על בריאת העולם, על אדם וחוה, עץ הדעת, קין והבל, המבול, דור הפלגה וכל הסיפורים שבספר בראשית. ובאמת צריך להבין מדוע חכמינו קבעו לנו לחזור כל שנה ולקרוא את כל הסיפורים האלה שוב, והרי כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו מכירים את כל הסיפורים שבתורה עוד מגיל קטן מאד ויודעים שאין בהם חלילה וחס צל של ספק אם זה אמת?

התשובה לזה היא שחכמים תיקנו לנו כך לא בגלל שאנחנו לא יודעים ולא מכירים את הסיפורים האלה, אלא כדי שנלמד מהם מוסר ודרך חיים. כדי שנלמד מהם יראת שמים ודרכי היצר הרע. ברגע שבא לאדם יצר הרע הוא שוכח את כל הדברים שהוא למד ויודע, כמו שאומרים רבותינו במסכת נדרים (דף ל"ב ע"ב) "בשעת יצר הרע לית דמדכר ליה ליצר טוב", ואז הוא מפיל את האדם מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, ואדם יכול חלילה לאבד את העולם הבא שלו. כדי להתגבר על השכחה הזאת צריך תמיד לחזור על המוסר של התורה הקדושה, כדי שייחרט בלבנו חזק, וגם בשעת ניסיון נוכל לעמוד חזק ולא ליפול.

מלך מצרים... העביר המועד

בערב יום כיפור (בשנה שהיתה מלחמת יום הכיפורים) הלכתי לקנות דגים לקיים מה שכתוב בבן איש חי שמצוה לאכול דגים בסעודת שחרית של ערב יום הכיפורים. בימים ההם היו עוטפים את הדגים בניירות של עיתון. על הנייר שקיבלתי על הדג (בדקתי שאין שם בעיה של צניעות, ברוך ה', ואפשר להכניס את זה עם הדג לבית) ראיתי כותרת ענק שהבהילה אותי: "פירוש רש"י בספר ירמיה התקיים בסאדאת [שהיה אז נשיא מצרים]". שם הביאו את הפסוק "קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד" (ירמיה מו יז). ורש"י שם מבאר שפרעה מלך מצרים קבע מועד לצאת למלחמה ולהראות לכל העולם את כחו ואת גבורתו, וכשהגיע המועד הזה הוא "העביר המועד", דהיינו לא רצה לצאת להילחם כי פחד. וגם בזמן מלחמת יום הכיפורים התקיים הפסוק הזה - מצרים איימו שהם יתחילו מלחמה בתאריך מסוים, ובאמת עבר אותו תאריך ולא יצאו להילחם.

אבל באמת הוא כן התכונן למלחמה והעביר הרבה חיילים לגבול. באו המודיעין ואמרו לגולדה מאיר [ראש הממשלה אז] שהמצרים מתכננים מלחמה קשה וצריכים לגייס מילואים. אבל היא לא הסכימה ואמרה להם: "למה תפריעו את העם ממעשיו? עוד מעט יש לנו כיפור וסוכות, תנו לאנשים קצת שקט ואחרי החגים נגייס את כולם".

בעיצומו של יום הכיפורים שמענו פתאום אזעקה מפלחת לבבות. זה היה בשעה שתים בצהריים והיינו באמצע תפילת מוסף. משאיות של הצבא באו ולקחו אנשים מבתי הכנסיות וכולנו היינו במתח גדול. המלחמה הזו היתה הקשה ביותר שידעה המדינה. לא עלינו לא אליכם נפלו בה כשלשת אלפי חיילים משלנו, וכעשרת אלפים נפצעו. אני אמנם לא מכיר אף אחד מהם, אבל עם זאת הייתי בצער גדול מאד. אלו חיילים שהלכו להילחם למעננו ולבסוף מתו במיתות קשות ומשונות.

מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם

המלחמה הזו באה לעורר את עם ישראל. באותה תקופה היתה במדינה גאוה גדולה על הניצחונות של מלחמת ששת הימים, ואנשים היו הולכים ברחובות ואומרים "ישראל בטח בצה"ל עזרם ומגנם הוא". שכחו את הקב"ה ותלו את כל הגבורה בצה"ל. הקב"ה ראה כך ונתן לנו תזכורת מי מנהל את העולם ובפרט את ארץ ישראל. כך הוא החזיר אותנו למקומנו. שנזכור את חסדיו שעשה אתנו במלחמת ששת הימים, שעשה לנו נסים שאי אפשר לתאר. אנשים ראו כך ובאמת הפנימו את המסר ואז התחילה תנועת התשובה.

כל דבר קורה בהזמנה מלמעלה. לאחרונה, שלשה ימים לפני כיפור, שתי הבנות של אדם אחד מהשכונה כאן נסעו ברכב. לא עלינו ולא אליכם היתה תאונת דרכים קשה. הנהג נהרג במקום, ולאחת הבנות הוצרכו לכרות את הרגל. אומר את האמת - ייתכן שיותר כואב לי על הנערה הזו מאשר על מי שנהרג. היא נערה צעירה בשיא הכח שלה,

עורך ראשי: הרב יצחק מאזוז **עורכים:** הרב יוסף חיים נחום, הרב שלמה נחום

העלון מוקדש לעילוי נשמת: בני בנימין בן ליזי עזיזה

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה בדוא"ל, שלחו בקשה לכתובת: A025606532@gmail.com

ועכשיו קיבלה את המכה הזו. מי יתחתן עם נערה עם רגל מלאכותית?! כל פעם מחדש שאני נזכר בזה נצבט לי הלב. אף אחד לא יודע למה זה קרה, **אבל לכל דבר יש סיבה!**

כל דבר שקורה בעולם - הוא תוצאה של המעשים שלנו! אם שתלת עץ תאנים יצמח לך עץ תאנים, אבל אם שתלת קוצים יצמחו לך קוצים. אם קורה לאדם משהו לא טוב עליו לפשפש במעשיו ולבדוק מה הוא עשה שהגיע לו ככה!

אנשי דור המבול היו חזקים ועשירים, כלום לא היה חסר להם. היו עושים מה שרצו ואיך שרצו, לא ענין אותם אם זה מותר או אסור, אם זה מוסרי או לא - מה שתרצה לעשות תעשה. הקב"ה ראה כך ומחה את כולם. כל העושר והגבורה לא הועילו להם להינצל מהמבול. הם איימו על נח שהם לא יתנו לו להיכנס לתיבה ויהפכו אותה אחרי כל העמל שעמל עליה, "הפוך בה והפוך בה והפוך כל מה שבה". אבל אין עצה ואין תבונה לנגד ה'. אין כזה דבר לברוח מהקב"ה, וכשהגיעה השעה כולם נמחו במבול. הקב"ה לא מחפש להעניש, אלא אדרבה, רוצה שיחזרו בתשובה שלמה באהבה. אבל כשראה שיש אנשים שמורדים בו ומצפצפים עליו, הקב"ה הביא עליהם את המבול. המבול היה בשנת אלף ושש מאות שנה לבריאת העולם. ודאי שאז כבר היו בעולם רבבות רבבות ואולי אפילו מאות אלפים בני אדם[1], והקב"ה מחה את כולם. הראה להם את כחו ואת ידו החזקה.

להודיע כמה ארך אפים לפניו

אבל בני האדם לא רצו להיכנע תחת הקב"ה. כמה שנים אחר כך אנחנו כבר מגיעים לדור הפלגה. בני האדם הרגיעו את עצמם ואמרו שהמבול לא היה עונש משמים, כי אם כן אדם היה צריך להיענש מיד ברגע שהוא עשה עבירה. וכדי להסביר את המבול הם אמרו שפעם בכמה שנים השמים מתמוטטים והעולם נהרס, ולכן הם מצאו "פתרון" לבנות עמודים לשמים כדי שלא יפלו (ב"ר לח ו). ומה היה בסופם? הקב"ה פיזר אותם בכל העולם ובלבל את שפתם. ובכל זאת בניהם ובני בניהם לא למדו לקח, אלא המשיכו במרדם. אבל התורה לא מרחיבה כלל במאורעות שהיו אתם אחר כך, אלא רק אומרת שפלוני הוליד את פלוני וימת וכו' וכו', וכל זה כדי "להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסים ובאים, עד שבא אברהם וקיבל שכר כולם" (אבות פ"ה מ"ב). התורה מספרת לנו את כל הדברים האלה כדי שנדע באיזה עולם אנחנו נמצאים. שנדע להיזהר מההטעיות והפיתויים שהעולם הזה מציע. ואנחנו צריכים לזכור דבר אחד: אסור לנו להיגרר אחרי ההטעיות של היצר!! עלינו לזכור תמיד שהכל בידו של הקב"ה. הקב"ה "מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם", וכשיש לך בעיה מסוימת תמיד תפנה אליו ורק אליו.

לא לעולם חוסן

אדם צריך תמיד לתלות את מעשיו בקב"ה, ואם הוא יצליח לא יתלה ההצלחה בו אלא בקב"ה. ואם חלילה יפסיד לא יתלה הכישלון בו אלא יאמר שהקב"ה לא חפץ בדבר זה ולא סייע בידו. תקופה קצרה אחרי מלחמת יום הכיפורים הייתי בחתונה של אחד מהילדים של אהרן וזאן שהיה אז שר החקלאות והיה מקורב לישיבה. ביקש ממני לבוא אז כיבדתי והלכתי. שם היתה הפעם הראשונה שראיתי את משה דיין פנים אל פנים ולא רק בתמונה. אותי הושיבו בבמה, ואילו הוא ישב כאחד מפשוטי העם, כי הוא היה אחד מהאחראים על ההחלטה שלא לגייס מילואים. "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא". אדם שמתגאה ומתרברב ולא נכנע לקב"ה, סופו לנפול נפילה כואבת.

אצל האשכנזים יש תפילה מיוחדת לימי שני חמישי ושני שלאחר ראש חודש חשון, ויש כאלה שגם מתענים בימים האלה. בימים האלה הם מתוודים אולי קרה משהו שלא נזהרו בו כראוי בימי החגים, אולי נהגו חלילה קלות ראש בעריות או בכל מיני איסורים. ביום חמישי האחרון התפללתי שחרית אצל האשכנזים, וכשהגיעו לתפילה המיוחדת שלהם ראיתי הרבה ספרדים יוצאים. אבל אני לא הצלחתי לצאת, כי כשהם מתפללים הם מתפללים בקול ובבכיות, והתפילות שלהם קרעו לי את הלב. פשוט לא הצלחתי לצאת משם. תמיד צריך לשים לנגד עינינו את ריבונו של עולם ולבדוק כל דבר שאנחנו עושים האם הוא בסדר או חלילה מנוגד לרצונו. "לב יודע מרת נפשו" (משלי יד י) - כל אחד מכיר את עצמו ואת הבעיות שיש לו וצריך לתקן את דרכיו.

חטא עץ הדעת

הסיפור הראשון שאנחנו נתקלים בו בספר בראשית וצריכים לקחת ממנו מוסר הוא המעשה עם עץ הדעת, שמשם אנחנו לומדים את דרכיו של היצר הרע. קדושתו ומעלתו של אדם הראשון היתה גדולה מאד. היה יציר כפיו של הקב"ה ונברא בצלמו. רבותינו אומרים שהיה גבוה עד לרקיע ורחב מסוף העולם ועד סופו (חגיגה יב א). מעלתו היתה גבוהה עד כדי כך שהוא זכה ומלאכי השרת היו טבחים ומלצרים שלו. היו צולים לו בשר ומסננים לו יין (סנהדרין נט ב), דבר שאפילו משה רבנו גדול הנביאים לא זכה לכך. ועם כל הגדולה שלו הצליח היצר תוך כמה דקות להכשיל אותו בעוון. הצליח לגרום לו להיות זרוק באיזה מדבר בעולם הזה, "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא".

אמונת חכמים - היסוד לקיום המצוות

1. אומרים שכשהרב אלישיב עליו השלום נפטר, השאיר אחריו אלף וחמש מאות צאצאים. בן פורת יוסף.

ואיך באמת הצליח היצר הרע להפיל את אדם הראשון? הוא ידע שאם יבוא לאדם הוא יסלק אותו ממנו ב"שס"ה לאוין" - יאמר לו "לא" שלש מאות ששים וחמש פעמים. לכן השטן בא קודם לאשה, וניסה לקעקע בה את האמונה שהיתה לה באדם הראשון וכך לפתות אותה לאכול מהעץ. בא אליה והתחיל לגשש. לפני הכל שאל אותה האם היא שמעה מהקב"ה בעצמו שאסור לה לאכול מהעץ, וכשאמרה לו שרק בעלה אמר לה שכך ציוה הקב"ה, קפץ השטן על המציאה. השלב הבא שלו היה לעורר באשה רגשות מרמור נגד הקב"ה. הוא ידע שאם יבוא אליה בצורה ישירה וישכנע אותה לאכול היא תסרב בתוקף, ולכן בא אליה באהבה שופעת ומזויפת, הציג את עצמו כאילו הוא מחפש את טובתה ורוצה לעזור לה.

ומה הוא אומר לה? "אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן?". כאן אנחנו לומדים באיזה דרך השטן מחטיא את האדם. הוא לא ממריד את האדם לעשות נגד רצונו של הקב"ה, אלא "רק" גורם לו להרגיש שהקב"ה נהנה כביכול לייסר ולצער אותו, וכך הוא גורם לו לדכדוך בעבודת ה' ובהמשך לפרוק חלילה עול מלכות שמים מעליו. בא השטן לאשה במתק שפתיו ומראה לה כמה הוא "מרחם" עליה. אמר לה: "איזה מסכנים אתם, הקב"ה שם אתכם בגן עדן עם כל הפירות הטובים והיפים שיש שם ואסר עליכם לאכול מהם כדי שייצאו לכם העינים, "רק בעיניך תביט". היה עדיף לכם כבר שהיה שם אתכם במקום שומם שאין שם כלום, לפחות שם לא הייתם מתגרים[2]". האשה דחתה אותו ואמרה לו שהם יכולים לאכול מכל עץ הגן, אבל בהמשך היא טעתה. בפסוק כתוב שהיא אמרה "ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותון". היא כללה באיסור גם את הנגיעה, וגם אמרה שגם אם רק ייגעו הם ייענשו במיתה. אמנם אפשר לעשות הרחקה, כמו שחכמים תיקנו לנו הרבה גזירות כדי שלא נבוא לידי איסור ממש, וכמו שדרשו מהפסוק "ושמרתם את משמרתי" - עשו משמרת למשמרתי (מו"ק ה א). אבל אי אפשר לומר שמי שיעבור על ההרחקה ייענש כאילו עבר על האיסור המקורי.

כשהשטן שמע כך הוא קפץ על המציאה. סוף סוף הוא מצא פתח להפיל את האשה בפח. מה עשה? דחף אותה על העץ והוכיח לה שהוא לא הורג. וכדי שלא תסלק אותו ותכעס עליו כציד הוא אומר דבר שהוא נגד הקב"ה, אז הוא הקדים ואמר לה שהקב"ה לא אסר את הפרי אלא בעלה המציא את זה וכנראה שיש לו איזה אינטרס להגביל אותה. מספיק שתתערער האמונה שיש בחכמים וכבר כל האמונה כולה נעקרה.

"חכמות נשים בנתה ביתה ואולת בידיה תהרסנו"

דבר נוסף אנחנו למדים ממעשה עץ הדעת, שלאשה יש כח חזק מאד - לטוב ולמוטב. כשראה היצר שאין לו סיכוי נגד אדם הראשון, הלך לאשה וניסה דרכה, ולבסוף גם הצליח. לאשה יש כח רב למשוך את כולם אחריה. לא לחינם הפליגו רבותינו על מעלת אשה צדיקה ובת תלמיד חכם, כי האשה היא המנהיגה את הבית, וכשיש לה יראת שמים היא מושכת כולם אחריה לתורה ומצוות. ואם חלילה להיפך, היא מושכת את כולם אחריה למקומות לא טובים.

כל דבר שקורה בעולם - הוא תוצאה של המעשים שלנו! אם שתלת עץ תאנים יצמח לך עץ תאנים, אבל אם שתלת קוצים יצמחו לך קוצים. אם קורה לאדם משהו לא טוב עליו לפשפש במעשיו ולבדוק מה הוא עשה שהגיע לו ככה!

הרחק מעליו דרכך

דבר נוסף אפשר ללמוד ממעשה עץ הדעת הוא להתרחק מניסיונות. מיד כשהיצר בא להכשיל את האדם צריך "להעיף" אותו ולא לנסות להתווכח אתו. כי טבע האדם שגם לאחר שהוא מתווכח ויוצא כשידו על העליונה, המילים ששמע בוויכוח יושבות לו בראש ועם הזמן הוא מתחיל להאמין בהן.

אותו הדבר גם לגבי וויכוחים באמונה. השבוע בא אליי בחור אחד מבחוץ ואמר לי שהוא מתווכח עם "אתאיסטים" [-אנשים שאינם מאמינים בכלום] ומשכנע אותם שיש בורא לעולם. אמרתי לו שלדעתי זה לא טוב, כי ברגע שהוא מדבר אתם, הוא נחשף לטענות שלהם והם חלילה יכולים להפיל אותו בפח. אבל הוא התעקש ואמר שאף אחד לא יכול להפיל אותו כי הוא מראה לכולם שכתוב בתנ"ך שיציאת מצרים ומעמד הר סיני היו לעיני שש מאות אלף גברים, ואם מספר גדול כזה של אנשים ראו את זה, לא יתכן שכולם משקרים. הוא ראה על הפנים שלי שלא השתכנעתי, ואז הוא אמר את האמת. הוא סיפר שלפני חצי שנה הוא התווכח עם מישהו כזה, וההוא שאל אותו מי אומר שהתנ"ך בכלל אמת, ויכול להיות שלא היתה יציאת מצרים ולא היה מעמד הר סיני. כך עקר לו את כל היסודות שלו. אותו בחור מספר שהוא לקח לעצמו ששה חודשים לחשוב כדי להגיע למסקנה מה האמת. אחרי חמשה חודשים של ספיקות שלחו אותו

2. כשרוצים לומר על פרי מסוים שהוא טעים מאד, אומרים: "יש לו טעם גן עדן". לפני שבועיים מישהו סיפר לי שהוא זכה לאכול מהפירות של הייצוא. לא הבנתי מה הוא מדבר, אז הוא הסביר שבדרך כלל את כל הפירות הטובים שגדלים בארץ שולחים לחוץ לארץ, כי הם משובחים ביותר ברוך ה', ושם מוכנים לשלם עליהם הרבה מאד כסף. אבל אם יש עודף של פירות כאלה משאירים אותם לשיווק כאן בארץ. והוא מספר לי שהפירות האלה מאד גדולים, יפים, טעימים ומשובחים. זה השבח של ארץ ישראל.

אליי, אולי אני אצליח להוכיח לו שהכל אמת. אבל מה אעשה שאני לא מומחה בדברים האלה?! פשוט חבל על אותו בחור.

לא כל אחד הוא ראש הישיבה

לפני שלושים שנה, עוד כשהיינו בבנין של המתיבתא, מרן ראש הישיבה הראה לי מכתב ששלח לו מישהו מבאר שבע ששם משפחתו חדאד. במכתב היו כמה שאלות וספיקות באמונה, וראש הישיבה השיח את ליבו ואמר לי שקשה לו לראות באיזה מצב יהודים נמצאים. עברו שנתיים, וערב שבת אחד הגיע לישיבה בחור צעיר מבאר שבע וביקש לעשות שבת בישיבה. הסכמתי. לאחר ההבדלה הוא ניגש אליי ואמר שהוא רצה לפגוש את ראש הישיבה בשבת, והוא לא ידע שהרב לא מתפלל בישיבה. הוא אמר שיש לו כמה שאלות באמונה, והוא רוצה לשאול את ראש הישיבה עליהם. משמים שמו לי בראש שהוא זה ששלח את השאלות לראש הישיבה לפני שנתיים. כדי להיות בטוח, שאלתי אותו איך קוראים לו, ובאמת שם המשפחה שלו היה חדאד. הצעתי לו לקחת אוטובוס לקרית הרצוג לבית של ראש הישיבה, ולבקש ממנו להתפנות אליו לשאלות שלו. באמת הוא הלך אליו, וחזר לישיבה אחרי אחת עשרה בלילה. כשראיתי שחזר, שאלתי אותו אם ראש הישיבה התפנה אליו והרגיע אותו עם השאלות שלו. אז הוא סיפר שהוא בנה את כל המחשבה שלו על יסוד מסוים ועל פי היסוד הזה היו לו קושיות על גבי קושיות, וכשהגיע לראש הישיבה הוא הראה לו שהיסוד שלו הוא טעות וכל השאלות שלו קרסו כמו מגדל קלפים. מאז כבר נפגשתי אתו הרבה פעמים, והוא ברוך ה' אדם ירא שמים ומאמין באמונה שלמה.

תמיד ידעתי והכרתי את גדולתו של ראש הישיבה, אבל כאשר קראתי את הספר "מגדולי ישראל" נפקחו עיני עוד לדעת מי הוא האיש הזה. ראש הישיבה הוא חד בדרא, ויהי רצון שהקב"ה יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים. הקב"ה חנן אותו בחכמה מיוחדת בן פורת יוסף והוא נמצא בדרגה גבוהה מאד, כך שהוא יכול היה לקרוא את הספרים של הכופרים ולקרוא את התשובות עליהם כדי לענות לאלה שלא מוצאים את עצמם. אבל לא כל אחד הוא בדרגה שלו, ואסור לנו לקרוא בספרים של הכופרים, כי יצר הרע הוא חזק מאד, ועלול לגרום לנו לבסוף להאמין חלילה בשטויות שכתובות שם. גם את זה צריך ללמוד ממעשה עץ הדעת, שאסור לתת ליצר אפילו מעט דריסת רגל בתוכנו.

איך גדלים להיות גדולי הדור?

אקרא כאן קטע שהביאו בעונג שבת של "יום ליום" מדברי מרן הרב עובדיה ע"ה לבחורים צעירים לקראת תחילת הזמן:

"רבותי, שתזכו לעלות מעלה מעלה. תהיו תלמידי חכמים אמיתיים, לא רק בחיצוניות. תלמידי חכמים אמיתיים. להיות תלמיד חכם אמיתי צריך שקידה רבה יומם ולילה. אם אתה רוצה להיות תלמיד חכם אמיתי צריך לשקוד על התורה יומם ולילה ולא יוותר על רגע אחד. אפילו הוא הולך, נוסע, גם כן ילמד. נוסע באוטובוס מהשכונה הזאת לשכונה הזאת זה ענין של עשר דקות לא יותר, יהיה עמו ספר, יפתח את הספר וילמד. יתחבא שם באיזו זווית באיזה נקרת הצור וישב וילמד. ילמד דף אחד בהליכה דף אחד בחזרה. קובץ על יד ירבה, כמה שהוא יספיק ללמוד, עמוד אחד לא יותר, אפילו הכי כיון שהוא למד ולמד וחוזר ולומד וחוזר ולומד בסופו של דבר יהיה גדול הדור".

קיימו וקבלו היהודים

קבלות לזכות בדין שנכתבו על ידי מורנו הרב שליט"א עבור תלמידי הישיבה, בזה הלשון:

סמן לעצמך מה שקיבלת לקיים בלי נדר

1. שלא להפסיק בסדרים.
2. להתחזק בשמירת העיניים.
3. להשתדל לסיים הפתיחה [קרבנות] לפני התפילה.
4. לקרא קריאת שמע שעל המטה מעומד ולא לדבר אחר כך.
5. שלא להציץ בעיתונים.
6. להקשיב בחזרה מהסידור.
7. להשתדל בכוונת אמן.
8. לענות אמן בקול רם.
9. לצאת מהבית לבית הכנסת בטלית ותפילין.
10. לברך ברכת המזון מהסידור.
11. להקפיד על צורת והתנהגות בן תורה.
12. לקרוא בלי נדר חמשה פרקי תהלים ליום.
13. להתחזק בשמירת הפה והאוזניים.
14. להגיע לתפילות דקה לפני הזמן.
15. להחזיר לספריה תשעה ספרים כל יום.
16. לכוון בתפילת י"ח לפחות עד סוף ברכת שלישית.
17. הברכות הקצרות וגם אשר יצר יברך לאט ובהבנה.
18. להקפיד על ביטוי האותיות היטב לפחות בקריאת שמע ובשלשת הברכות הראשונות של תפילת י"ח.

צריך להתקדם בחיים הרוחניים. זה הזמן!